

**6D073100-«Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі»
мамандығы бойынша PhD философия докторы дәрежесін алу үшін
Сулейменов Нурлан Мухтаровичтің
«Кен орындағы атмосфераның газдар құрамы бойынша көмір
шахталарында эндогенді өрт қауіпін бағалау»
тақырыбындағы докторлық диссертациясына
ШКІРІ**

Қарағанды бассейнінің шахталарында өрт қауіпті қабаттарды өңдеу кезінде көмірдің тотығу және өздігінен жану процестерін жедел бақылаудың эндогенді өрттердің алдын алудың уақтылы шараларын қабылдау үшін өте маңызды мәні бар.

Көмірдің қарқынды тотығуы және көмірдің кейіннен өздігінен қызуы ғалымдар ықтимал эндогендік өрттің индикаторлары ретінде танылған көміртегі оксиді және диоксид, сутегі сияқты газдардың шығарылуымен бірге жүреді. Газ-шаң-ауа қоспасының жарылысымен асқынған эндогенді өрт температураның одан да көп өсуіне, қоршаған атмосфераға зиянды компоненттердің шығарылу мөлшеріне әкеледі. Желдету жүйесі шахтадан минутына жүздеген текше метр ауа шығарады, соның ішінде өртенген жерлерден.

Өрт пен жарылысқа топырақ пен қазба қабырғаларында жиналатын көмір шаңы қатысқан кезде атмосфераға жарылыс өнімдерінің шығарындылары, соның ішінде экология үшін өте қауіпті. Кезінде жану және жарылыс көмір шаңының бірнеше рет артады температура бөлу және зиянды газдар.

Осы байланысты диссертацияның қатысушысы авторымен бірге көмек департаментінің мамандарымен бірлесіп дайындалған компьютерлендірілген талдау жүйесін өрт қауіпті учаскелерінде орналастырылған кеңес атмосферасының параметрлерін бақылау датчиктерінің электрондық жүйесін тиімді пайдалануға мүмкіндік бересі.

Айта кету керек, бұрын бассейнінің шахталарында қолданылатын газды талдау әдістері көмектесті өзінен қызмет ету кезеңінде бөлінетін газдардың біреуіне бағытталған. Жүйеде жүзеге асыратын көмірдің тотығы және өзін-өзі қызмет ету процесінің температурасын анықтау әдісінің мәні, ол бірлікте газдардың шоғырлануы арасындағы қатынастар кешенімен жұмыс істеу тәсілі, бұл сөзсіз жағдайды дұрыс емес деп бағалауға болады мүмкіндік бересі. Диссертациялық жұмыстың авторы жаңа ғылыми нәтижелер алды. Оларға шахтадағы қол жетімді емес объектілердегі тотығу процестерінің температурасын болжаудың бірнеше корреляциялық теңдеулері, лаваның өндірілген кеңістігінде температура өрісінің таралу динамикасының соңғы элементтерінің әдісін қолдана отырып зерттеулер кіреді.

Сүлейменов Н.М. "Жұмыс істеп тұрған тау-кен қазбаларында, бұрын пайдаланылған кен алу аймақтарында өндірілген кеңістіктерде және өздігінен жануға бейім қолданыстағы тау-кен қазбалары қабаттарының қиылысу орындарында эндогендік өрттерді болжау және алдын алу" ғылыми-зерттеу

жұмысына қатысты, бұл диссертациядағы жұмыстың жоғары деңгейіне ықпал етті.

Автор ғылыми ережелерді зерттеу әдістері мен алынған ғылыми нәтижелерге сәйкес жұмыста көрсеткен. Диссертациялық жұмыстың негізгі ережелері мен нәтижелері университет кафедрасындағы семинарларда, республикалық және халықаралық ғылыми конференцияларда баяндалып, талқыланып, ғылыми басылымдарда жарияланды.

Сулейменов Нурлан Мухтаровичтің «Кен орындағы атмосфераның газдар құрамы бойынша көмір шахталарында эндогенді өрт қауіпін бағалау» тақырыбындағы жазылған докторлық диссертациясына қарастырылған мәселенің өзектілігі, ғылыми нәтижелер мен қорытындылардың негізділігі, жұмыстың ғылыми жаңалығы мен практикалық құндылығы бойынша докторлық диссертацияларға қойылатын талаптарға сай ғылыми дәрежеде орындалған және оның 6D073100 - «Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» философия докторы (PhD) академиялық дәрежесін алуға лайықты.

Ғылыми жетекші,

М. Әуезов атындағы Оңтүстік

Қазақстан университеті,

«Тіршілік қауіпсіздігі және қоршаған

ортаны қорғау» каф. меңгерушісі,

PhD докторы

Шапалов Ш.К.

22.02.2022